

Michał Piechnik*

WSPÓŁCZESNE PRZEDSZKOLE I ROLA DETALU

THE CONTEMPORARY KINDERGARTEN AND THE ROLE OF DETAIL

Praca poświęcona została współczesnej architekturze przedszkoli oraz roli detalu architektonicznego. Współczesna różnorodność języka architektonicznego oraz szerokie spektrum możliwości materiałowych sprawia, że detal architektoniczny poza wyrazem estetycznym staje się coraz częściej elementem interakcji pomiędzy małym użytkownikiem a przedszkolem. Do gry wciągane są zmysły wzroku, słuchu, dotyku, węchu. W niniejszej pracy zaprezentowanych zostało kilka przykładów współczesnych obiektów, które traktują detal architektoniczny jako element interaktywnej zabawy rozwijającej zmysły.

Słowa kluczowe: architektura, przedszkole, detal architektoniczny

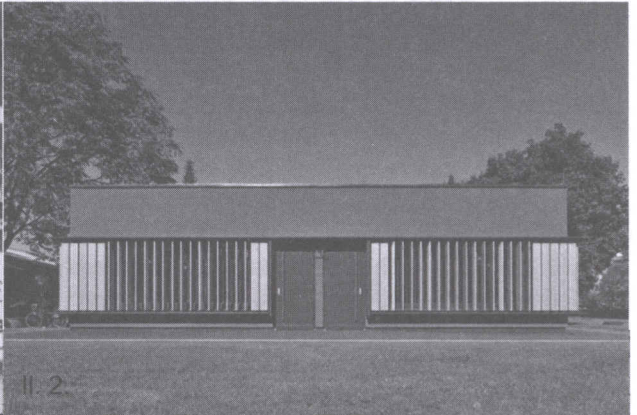
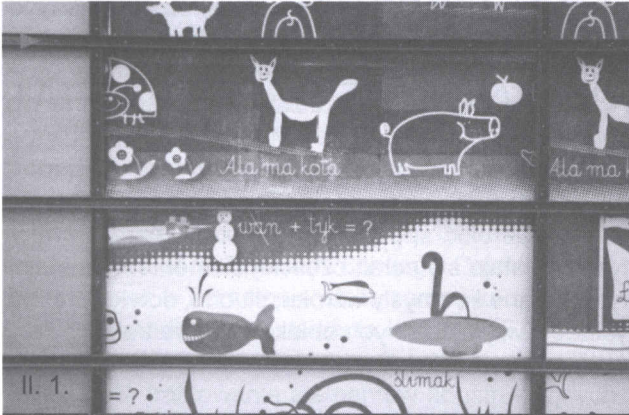
Work has been devoted to contemporary architecture and the role it plays in the architectural detail. The contemporary architectural language diversity and a broad spectrum of material that makes architectural detail beyond the aesthetic expression becomes increasingly small part of the interaction between the user and the kindergarten. For this game are drawn senses of sight, hearing, touch, smell. In the present work is presented a few examples of modern buildings constructed or designed to treat architectural detail as part of interactive fun.

Keywords: architecture, kindergarten, detail

Pośród architektury dorastamy, dojrzewamy, starzejemy się i odchodzimy. Architektura wraz ze swoimi budynkami stanowi tło dla naszych codziennych zajęć i w dużej mierze organizuje nam życie, będąc raz jego sprzymierzeńcem, by za chwilę stać się nieustępliwym i cierpliwym wrogiem. Winston Churchill mawiał, że: „najpierw my kształtujemy budynki, ale później to one kształtują nas”. Niezbitym dowodem tej tezy jest pojawienie się modernizmu, który zrywając

z ciągłością rozwoju architektury zrewolucjonizował sposób kształtowania otaczającej nas przestrzeni, która podporządkowana została logice funkcjonalnej. Bezpowrotnie zmieniło się nasze postrzeganie przestrzeni, architektury i detalu. Mimo pozytywnych, utylitarnych aspektów tego kierunku w architekturze, ludzie wychowani pośród prefabrykowanych żelbetowych osiedli, pozbawieni zostali możliwości obcowania z ludzko zaprojektowaną przestrzenią, architekturą

* Piechnik Michał, mgr inż. arch., Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Katedra Architektury Usługowej i Mieszkaniowej.

i detalem. Upadek osiedla Prutt-Igoe, ukazuje w jak dużym stopniu utożsamiamy się z architekturą, w której egzystujemy, która wpływa na nasze zachowania. Tak, więc czy wywodząc się z modernistycznych wielkopłytowych osiedli jesteśmy przygotowani do świadomego odbioru architektury? Czy jesteśmy przygotowani do jej odpowiedzialnego kształtowania? Odpowiedź na to pytanie pośrednio ilustrują rogatki naszych miast witające kakofonią barwnych, chaotycznych reklam, które swoją liczebnością przypominają raczej upiorny las. O stanie naszej wrażliwości informuje nas sama przestrzeń wysyłając informację zwrotną w postaci zmaterializowanego chaosu. Kontynuując wcześniej postawione pytanie dotyczące odbioru architektury warto poszerzyć je o pytanie dotyczące poszukiwania sposobu, w jaki można uwrażliwiać, edukować?

Przestrzeń wraz z wypełniającą ją architekturą jest często wynikiem chaotycznego procesu, gdzie architekt walcząc o przetrwanie w warunkach rynkowych, niczym najemnik na galerze, mozolnie realizuje wizje i marzenia ludzi, dla których przestrzeń jest

wyłącznie zjawiskiem abstrakcyjnym. Jednak pośród tego morza chaosu coraz częściej pojawiają się też wyspy, gdzie chaos ustępuje logice wspieranej przez estetykę, a „dzisiejsza świadomość rzeczywistości jest w dużej mierze świadomością estetyczną” [1]. Stan ten wymaga szeroko zakrojonych działań o wymiarze edukacyjnym, które nie tylko otworzą społeczeństwu oczy i pozwolą dostrzec nieraz brzydotę, a nieraz piękno otaczającej nas przestrzeni i architektury, ale przede wszystkim uruchomią mechanizm świadomej potrzeby jej kształtowania.

We współczesnych debatach o edukacji coraz wyraźniej poruszana jest kwestia obecności i znaczenia sztuki (architektura jest niewątpliwie jej częścią) przenikającej coraz więcej aspektów codziennego życia. Jednym z takich ogniw, które umożliwiają obcowanie z architekturą jest przedszkole. Pierwszy budynek, z którego formą i detalem stykamy się świadomie w trakcie naszego dorastania. Na pewien czas staje się naszym drugim domem.

Głównym elementem wpływającym na odbiór przedszkola w przestrzeni jest jego elewacja, która w myśl idei Davida Lyncha jednoznacznie wyraża funkcję obiektu. Czyli poza podstawowymi funkcjami zabezpieczającymi, izolacyjno-energooszczędny i doświetlającymi elewacje budynku przedszkolnego charakteryzują się funkcją informacyjno-estetyczną. Współcześnie projektowane przedszkola mają kształtowane elewacje operujące intrygującym detalem, który angażuje do współpracy zmysł wzroku, dotyku a niekiedy węchu. Odnajdujemy w nich detal, który poprzez intensywną kolorystykę oraz materiały, fakturę [2] wpływają na rozwój zmysłów oraz percepcji najmłodszych użytkowników. Tak więc mamy do czynienia z detalem, który może odgrywać szczególną rolę w procesie edukacji, a także w procesach związanych bezpośrednio z percepcją.

Percepcja, jako zorganizowany proces interpretowania rzeczywistości nie jest jej wiernym odzwiercied-

◁ 1. Fragment elewacji Przedszkola im. Króla Maciusia przedstawiający rysunki dzieci. Autor: Płaskowicki i Partnerzy Architekti. Źródło: <http://www.pparchitektki.pl/> / Part of facade King's Matt Kindergarten. Drawings of children. Author: Płaskowicki i Partnerzy Architekti. Source: <http://www.pparchitektki.pl/> 2. Elewacja przedszkola w Lublanie – mobilna elewacja. Autor: Jure Kotnik. Źródło: <http://www.jurekotnik.com/> / Elevation view of the kindergarten in Ljubljana – mobile elevation. Author: Jure Kotnik. Source: <http://www.jurekotnik.com/> 3., 4. P Przedszkole w Zagrzebiu. Elewacja budynku pokryta została specjalnym tynkiem malowanym w różnorodnej kolorystyce co ma zachęcić dziecko do wykorzystywania zmysłu dotyku i wzroku. Gładkie okna kontrastują z chropowatymi płaszczyznami elewacji. Autor: Njiric+architekti. Źródło: <http://www.njiric.com/work/type/education/> Kindergarten in Zagreb. The elevation of the building was covered with a special plaster painted in different colors which will encourage your child to use the sense of touch and sight. Smooth contrast with the rough window facade planes. Author: Njiric+architekti. Source: <http://www.njiric.com/work/type/education/> 5. Wejście do przedszkola w Berlinie. Multifunkcyjna fasada. Autor: Baupiloten. Źródło: http://www.baupiloten.com/ger/projekte/taka/Main_taka.htm / The entrance to kindergarten in Berlin with multifunctional facade. Author: Baupiloten. Source: http://www.baupiloten.com/ger/projekte/taka/Main_taka.htm

leniem, stanowi złożony proces wyciągania wniosków z przekazu, jaki niesie ze sobą fasada i detal architektoniczny przedszkola będący „(...) odpowiednikiem znanego z psychologii fenomenu jaźni fasadowej, osobowości „na pokaz”. W kontaktach społecznych każdy buduje swoją jaźń fasadową w taki sposób, w jaki chce by inni go odbierali, wyznacza sobie określoną rolę w teatrze życia” [3].

Odbiór świata zdominowany jest przez zmysł wzroku. Bez niego nie jesteśmy w stanie obierać otaczającej rzeczywistości. Aparat wzroku funkcjonuje niczym kamera nadając rzeczywistości pozorną stałość, która jednak nieustannie ulega zmianom pod wpływem bodźców zewnętrznych (pora dnia, zjawiska pogodowe). Pomimo tych zjawisk otaczający świat postrzegamy jako spójny. Warto wspomnieć w tym momencie o psychologii postaci (gestaltywizm), która jest kierunkiem w psychologii zajmującym się relacjami pomiędzy całością a częściami, które ją stanowią oraz jak całość wraz z jej częściami są postrzegane przez umysł człowieka i jak całość jako figura wyłania się z tła. Odnosząc się do teorii gestaltywizmu, jeśli postrzegamy jakiś obiekt w przestrzeni, wówczas pojawiają się zagadnienia związane z odbiorcą, obejmujące jego świadomość, pole emocjonalne, granice psychologiczne, perspektywę egzystencjalną.

Z przestrzenią miasta – środowiskiem zurbanizowanym związana jest również koncepcja mapy poznawczej opierającej się na obserwacji, że długotrwały związek mieszkańca z obszarem miasta prowadzi do powstania doświadczeń, które ewoluują w kierunku wyobrażeń. Wyobrażenia te budują świadomość miejsca i ułatwiają poruszanie w przestrzeni – krajobrazie miejskim. Według Lyncha [4], optymalnym środowiskiem do życia i wszelkiego rodzaju interakcji międzyludzkich jest środowisko, gdzie forma poprzez swoje ukształtowanie oraz detal jednoznacznie wyraża funkcję. Współczesne projekty przedszkoli ukazują, że mimo projektowania zgodnie z ideami modernizmu

udaje się wprowadzić kod znaczeniowy umożliwiający odszyfrowanie funkcji budynku. Najczęstszym środkiem wykorzystywanym przez architektów jest intensywny kolor. Pojawiają się również propozycje architektury, która osiąga wspomniany efekt kształtowaniem formy architektonicznej w taki sposób, że funkcja przedszkola jest odczytywana w sposób jednoznaczny. Często dla przechodnia, który nie jest wyedukowany architektonicznie, czytelną informacją o funkcji budynku, jak w wypadku przedszkola Tuka Luka Land grupy Baupiloten (il. 5.), dostarcza świadomie zaprojektowany detal. W tym przykładzie elewacja przedszkola w jednoznaczny sposób zdefiniowana została dynamicznym drewnianym elementem nawiązującym do opowieści Astrid Lindren. Dzieci zapraszane są do przedszkola, a witająca je struktura, po której mogą się wspinać, jednoznacznie znamionuje funkcję przedszkola.

Tak więc w wypadku obiektów przedszkolnych elewacja przedszkola, jego detal, zaczyna odgrywać rolę narzędzia w procesie edukacji i kształtowania osobowości małego człowieka. Stosując materiały sensoryczne o różnorodnych fakturach, kolorach można wpływać na rozwój psychofizyczny dziecka. Przykładem twórczego podejścia w projektowaniu obiektów przedszkolnych, gdzie elewacja pełni funkcję edukacyjną jest realizacja Przedszkola im. Króla Maciusia w Warszawie (il. 1). Projektanci zaprosili do współpracy przy opracowywaniu detalu fasad dzieci. Wynikiem tej współpracy jest pawilon, gdzie modułowa fasada pokryta została rysunkami najmłodszych. W tym wypadku detalem okazuje się być wytwór dzieci zmodyfikowany tak, aby móc trwale zafunkcjonować na elewacji. Efekt edukacyjny za pomocą mobilnego detalu osiągnięto również w wypadku kształtowania elewacji przedszkola w Lublanie (il. 2), w którym zastosowano kolorowe ruchome panele na elewacji. Panele z jednej strony drewniane z drugiej pomalowane są na intensywny kolor, w połączeniu

z możliwością poruszania elementu zachęcają dzieci, pobudzając ich wrodzoną ciekawość, do interakcji z budynkiem. Dzieci w tym wypadku nieustannie przez zabawę współtworzą architekturę, ucząc się jednocześnie operować kolorem, a także światłem, które poprzez odpowiednie ustawienie panelów pozwala na osiągnięcie różnorodnych układów światłocienia we wnętrzu.

Charakter elewacji może pomóc dziecku odnosić się do pojęć przestrzennych, takich jak: kierunek, ocena wysokości, skala, światło, cień, kolor, tekstura, kontur (il. 2, 3, 4). Podejście to widoczne jest w projektach współczesnych przedszkoli, które coraz częściej wykorzystują badania psychologów w kształtowaniu formy i elewacji budynków przedszkolnych.

Jakość przestrzeni, w której przebywa dziecko stanowi element wspomagający rozwój intelektualny i emocjonalny, a także społeczny. Według Augustyna Bańki na efektywność środowiska, w którym przebywa dziecko główny wpływ mają następujące kryteria [5]:

- struktura opieki nad dziećmi, obejmująca wielkość grup i przygotowanie personelu,
- dynamika opieki odnoszącej się do codziennego sprawowania opieki,
- kontekstualne obejmujące typ uwarunkowań przestrzennych oraz stabilność zespołu, który dla dziecka ma podobne znaczenie jak przestrzeń, w której przebywa.

Tak więc, na jakość środowiska przedшкольного wpływa również prawidłowe strefowanie i definiowanie granic przestrzennych, które wspierają zachowania grupowe i pozwalają rozwijać wrodzoną ciekawość umożliwiając eksplorację przestrzeni. Pierwszą granicą, którą przekracza dziecko jest wejście na teren przedszkola, gdzie staje się odbiorcą i obserwatorem przedszkola, które poprzez swoją formę, charakter elewacji, zaprojektowany

bądź przypadkowy detal wpływa bezpośrednio na jego emocje.

Juliusz Żórawski w książce *O budowie formy architektonicznej* porusza zagadnienia związane z kształtowaniem formy architektonicznej, której integralną częścią jest elewacja postrzegana zawsze w kontekście otaczającego tła. Forma i tło są ze sobą ściśle powiązane i zależność powinna być znana każdemu świadomie projektującemu architektowi. Współczesne elewacje budynków edukacji publicznej traktują kompozycję w bardzo swobodny sposób, sięgając do różnorodnych środków wyrazu w ramach kształtowania kompozycji architektonicznej. Bogactwo języka architektonicznego ilustruje Szkoła Heinza Galińskiego w Berlinie, będąca jednocześnie pierwszą szkołą żydowską zbudowaną po II wojnie światowej, która dzięki dynamicznej kompozycji ostrych trójkątnych form pozwoliła na stworzenie w ramach jednego obiektu szeregu mikroprzestrzeni – mikroświatów, umożliwiających różnorodne interakcje uczniów w grupach o różnej wielkości. Obiekt bogactwem rozwiązań przestrzennych stanowi swoiste miasto w mieście, gdzie uczniowie poznają odczucia związane ze światem architektury i urbanistyki stanowiących splątana wzajemnymi relacjami jedność. Umiejętnie zaprojektowany detal architektoniczny w powiązaniu ze słońcem podkreśla również plastykę elewacji w zależności od natężenia światła słonecznego lub sztucznego jest różnie odbierana przez odbiorcę, który postrzegany obraz poddaje subiektywnej ocenie estetyczno-emocjonalnej. Promienie słoneczne wraz z ukształtowaniem bryły oraz indywidualnym podejściem do detalu tworzą światłocienie, które dopełniają kompozycję przestrzenną, jaką jest bryła i elewacja budynku. Architekci projektując budynki wykorzystują w sposób świadomy słońce, które decyduje o czytelności formy oraz emocjach przez nią wywoływanych. W trakcie słonecznych

dni barwy stają się bardziej intensywne, a wszelkie formy postrzegane w przestrzeni wyrazistsze. Słońce przyczynia się do odczuwania atmosfery otoczenia jako radosnej, nostalgicznej, wesołej, intymnej, ponurej a czasem przerażającej.

Współczesne przedszkole i rola detalu wykracza coraz częściej daleko poza funkcje czysto użytkowe. Dzieci w swych zabawach nie kategoryzują pojęć

takich jak: przyroda, kultura, sztuka, technika, czy wreszcie architektura. Jednocześnie ocierają się o wiele z tych pojęć, a jednym z nich jest detal architektoniczny. Wprowadzając przemyślany, wielofunkcyjny detal można uwrażliwić na zjawiska zachodzące w przestrzeni. Być może dziecko za chwilę zada pytanie: Mamo, dlaczego widzę w mieście same reklamy? A będzie to dopiero początek.

PRZYPISY

[1] M. Jabłońska, *Estetyczne ramy światów dziecięcych, Sztuka jako przestrzeń edukacyjna – teoria i praktyka*, Towarzystwo Kultury Czynnej, Wrocław 2011, s. 13.

[2] W projektowaniu przedszkoli pojawiają się materiały sensoryczne. Dziecko – użytkownik architektury poprzez manipulowanie, obserwację i porównanie odnajduje związki, relacje i zależności mające miejsce w otaczającym świecie. Genezy w takim podejściu projektowym można doszukiwać się działalności Marii Montessori, która u podstaw swego

systemu kładła przekonanie, że dziecko posiada ogromne możliwości wynikające z jego inteligencji, ciekawości i pragnienia odkrywania świata.

[3] M. Kozaczko, *Trzy uwagi o projektowaniu domu*, Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Katedra Architektury Usługowej i Mieszkaniowej, maszynopis, 2011.

[4] K. Lynch, *Obraz miasta*, Archivolta 2011.

[5] A. Bańka, *Spoleczna psychologia środowiskowa*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 342–344.

BIBLIOGRAFIA

Jabłońska M., *Estetyczne ramy światów dziecięcych, Sztuka jako przestrzeń edukacyjna – teoria i praktyka*, Towarzystwo Kultury Czynnej, Wrocław 2011.
Lynch K., *Obraz miasta*, Archivolta 2011.

Rasmussen S. E., *Odczuwanie architektury*, Wyd. Murator, Warszawa 1999.

Żórawski J., *O budowie formy architektonicznej*, Arkady, 1973.